

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

2023
6-son

ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal



ISSN 2181-8274



Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal.
1996-yilda tashkil etilgan.

Tahrir hay'ati raisi:

Sh.U.Yakubov

Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari
markazi direktori

Tahrir hay'ati raisi o'rinbosari:

M.X.Esanov

Bosh muharrir:

T.Axmedov

Bosh muharrir o'rinbosari:

A.A.Sabriyev

Tahrir hay'ati a'zolari:

L.R.Zaripov

A.A.Dadasheva

Sh.A.Rasulov

M.M.Inagamova

S.Q.Maxsumova

S.S.Samandarova

M.Q.Sultonov

S.S.G'oziyev

O.N.Toshpulatov

Jamoatchilik kengashi a'zolari:

Q.X.Abduraxmanov

Sh.T.Qudratxo'ja

G.Sh.Rixsiyeva

Sh.S.Sirojiddinov

R.I.Xolmurodov

A.I.Toshpulatov

N.M.Jabborov

M.A.Raxmatullaev

T.Z.Teshabayev

Dizayner:

S.L.Musamedov

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

Музаффар Эсанов.

Олий малакали кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш 6

Рустам Рашидов.

Сиёсий жараёнларни тадқиқ этиш ва ўрганишга доир концептуал қарашлар
ҳамда ёндашувлар 9

Hakim Rasulov.

Siyosiy-huquqiy ong va madaniyat — siyosiy modernizatsiyaning omili sifatida. 13

Новвалъ Рузметова.

Повышение эффективности образовательного процесса в юридических
техникумах (на примере учебных игр) 17

Sherzod Islomov.

Tizimli tahlil orqali talabalarining tashkiliy-boshqaruv kompetentligini
rivojlantirish 21

Ximmat Eshbayev.

Barkamol avlod tarbiyasida etnosportning o'rni va ahamiyati 25

Feruza Abdullaeva.

Developing the professional communicative skills of tourism students..... 27

Ma'sumaxon Abdullayeva.

XXI asr yangi psixologiyasining pedagogika bilan bog'liqlik masalalari 30

Abrorjon Maxmudov.

Axborot-ta'lim muhitida bakalavriat talabalarining raqamli madaniyatini
shakllantirish 33

Adash Rustamova.

An analysis of students' reading comprehension based on pedagogical diagnostics..... 36

Dilnoza Kulboyeva.

Boshlangich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatini rivojlantirish (texnologiya
fani misolida) 39

Shahobiddin Duvlanov.

"O'zbek jang san'ati" kelib chiqishi va yaratilish tarixi 42

Khalifa Paluanova.

Modern type of language teaching is pragmalinguodidactic 46

Javlonbek Madaminov.

Muhandislik kompyuter grafikasi fanini o'qitishning zarurati 49

Shavkat Karshiboyev.

Fizikadan laboratoriya mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish
metodikasi 53

Jasur Mamanov, Sherali Boboxonov.

Axborot texnologiyalari vositasida maktab o'quvchilarining informatika faniga
tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish 57

Adash Rustamova.

Analyzing Students' Listening Skills Based on Pedagogical Diagnostics..... 61

Diloram Shodmonqulova.

Fonetika asoslarini o'rganish xususiyatlari 64

Jasurbek O'ralov.

Malakali futbolchi ayollarni tayyorlashda zamonaviy texnologiyalardan
foydalanish yo'llari 67

Shaxlo Ulasheva

Iqtisodiyot fanlari bakalavrlari uchun matematika fanidan
ekonometrika metodikasi 70

Sanjaridin Zoirov.

Oliy ta'limda laboratoriya ishlarini "Labview" dasturida
virtual yaratish metodikasi 73

Jur'at Saidov.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalash 77

Зиёдулло Исоков.

Олий ўқув юртларида ноанъанавий таълимни ривожлантиришнинг долзарб
масалалари 80

Muassislar:

*O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi,
Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari markazi*

Manzil: 100095, Toshkent sh.
2-Chimboy ko'chasi, 96-uy.
Telefon: (71) 207-03-41
e-mail: rmxat@edu.uz

Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligidan 2014-yil 26-dekabrda 0506 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal har ikki oyda o'zbek, rus va ingliz tillarida elektron shaklda chop etiladi.

“Ta'lim, fan va innovatsiya”
jurnali O'zbekiston Respublikasi
Oliy attestatsiya komissiyasi
Rayosatining 2015-yil 18-noyabrda
218/5-sonli qarori bilan 13.00.00 —
PEDAGOGIKA FANLARI bo'yicha,
2018-yil 28-noyabrda 247/6-sonli
qarori bilan 23.00.00 — SIYOSIY
FANLAR bo'yicha doktorlik
dissertatsiyalari asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya etilgan
ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ta'lim, fan va innovatsiya”
jurnalidan ko'chirib bosish faqat
tahririyatning roziligi bilan amalga
oshiriladi. Maqolada keltirilgan
faktlarning to'g'riligi uchun muallif
mas'uldir. Tahririyat fikri mualliflar
fikriga mos kelmasligi mumkin.

*Jurnalning to'liq matnini esijournal.uz rasmiy
saytidan yuklab olishingiz mumkin.*

*Maqola va murojaatlaringizni
[@esijournalbot](https://t.me/esijournalbot) telegram botiga yuboring.*

Durdonakhan Tukhtasinova.

How To Teach The English Language To Mixed Level Students..... 83

Бобур Қодиров.

Талабаларнинг маълумотлар базасини яратиш компетентлигини такомиллашти-
ришда дастурлаш технологияларидан фойдаланиш..... 85

Shoira Rahimova.

Unsurul-maoliy kaykovusning “Qobusnoma” asarida farzand tarbiyasiga oid
fikrlarning ifodalanishi..... 88

Мусурмон Хуррамов.

Олий таълим муассасалари фаолиятига сунъий интеллект технологиясини жо-
рий этиш истикболлари..... 91

Сарвиноз Салимова.

Бўлажак ўқитувчиларнинг замонавий модели ва
квалиметрик диагностикаси..... 94

Jur'at Saidov.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda milliy qadriyatlar va o'yinchoqlarning
pedagogik ahamiyati..... 98

Noiba Sobirova.

Shaxsda mantiqiy fikrlashni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari..... 101

Raxat Shilmanov.

Milliy harakatli o'yinlarning mazmun-mohiyati..... 104

Oybek Abdimurotov.

Kredit-modul tizimi sharoitida bo'lajak geografiya o'qituvchilariga mustaqil
ta'limni tashkil etish dolzarb pedagogik muammo sifatida..... 106

Muxayyo Alikulova.

Jahon tajribasida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashga doir ijtimoiy-pedagogik
yondashuvlar tahlili..... 110

Dilmurod Abdusamiyev.

O'qituvchilar kasbiy salohiyatini oshirishda talis baholash dasturining
pedagogik imkoniyatlari..... 113

Sojida Ashirova.

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy tayyorgarligini
oshirishda pedagogik amaliyotlarning o'rni..... 116

Shapulat Atabayev, Dildora Raximjonova

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatini rivojlantirish..... 119

Muqaddas Egamberdiyeva.

Multimedia vositalari asosida tayyorlov guruhi bolalarini ijodiy hikoya tuzishga
o'rgatish metodikasini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari..... 122

Dauletmurat Bekmuratov, Ismaxmud Baymuratov.

Jismoniy sifatlarining umumiy tavsifi va ularni rivojlantirish..... 125

Charos Axmadova.

Sinfidan tashqari olib boriladigan jismoniy tarbiya ishlariga tasnif..... 128

Faxriddin Qosimov.

Malaka oshirish jarayonida jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy
kompetentlikni takomillashtirish modeli..... 131

Sevara Yuldasheva.

The effectiveness of 5 e's of ibl in teaching english language..... 134

Зайнулдин Арзикулов.

Физика фани ўқитувчиларининг методик тайёргарлигини
такомиллаштириш..... 138

Dilfuza Qurbonboyeva.

Talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyalarini shakllantirishga
yo'naltirilgan mashqlar tizimi..... 141

Камол Даёров.

Замонавий информатика ўқитувчиларининг касбий тармоқ жамоаларини яра-
тиш самарадорлиги..... 144

Dilrabo Qoirova.

Yangi islohotlar — yangi darsliklar..... 147

Umid Yakubov.

Talabalarda menejerlik kompetensiyasini takomillashtirishda boshqarish usullarining
mazmuni..... 150

Sevinchoy Ro'zimboyeva.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlarda pedagogik faoliyatni
tashkil etish mazmuni..... 153

Ilxom Choriyev.

Talabalar jismoniy tarbiyasini takomillashtirishning pedagogik strategiyalari 156

Guljahon Eshonqulova.

Imom g'azzoliy asarlarida ruhiy salomatlik masalalari 159

Nurbek Mixlijev.

Otm talabalarini kimyoviy tayyorlash va ularda qadriyatlarni shakllantirishda biofalsafiy yondashuv 161

Luiza Turdiqulova.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari 165

Artur Saburov, Ospan Omirzakov.

Jismoniy tarbiya nazariyasining tushuncha va tamoyillari .. 168

Нигина Давурова.

Кимё фанини ўқитишда талабаларнинг интеллектуал қоби-
лиятларини ривожлантириш 172

Yoqubjon Mustafayev.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari harakat sifatlarini rivojlantirishning uslubiy asoslari 175

Surayyo Arzikulova.

Mustaqil ta'limni tashkil qilishda motivatsiyani kuchaytirish orqali talabalarining o'z-o'zini personallashtirish jarayonini tashkil qilish 179

Шерали Жўраев.

Бўлажак ўқитувчиларда рефлексив позицияни ривожланти-
риш жараёнининг структуравий-ташкилий модели 182

Manzura Muhammadaliyeva.

Shaxsda mas'uliyat hissini tarkib toptirishda oilaning o'rni va imkoniyatlari 185

Faxriddin Hamidullayev.

Geronto yosh davri psixologiyasida ruhiy salomatlik muammolari 187

Mehrinigor Yaxshiyeva.

Yosh gimnastikachi qizlarning jismoniy sifatleri hamda organizimiga mashqlarning ijobiy ta'siri 190

Olim Isaqov.

O'quvchi yoshlarda manaviy dunyoqarashni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish 193

Адахам Қўймонов.

Жисмоний тарбия дарсларида амалий машғулотларида та-
лабаларнинг ўқув, касбий ва ҳаётий қўникмаларини
шакллантириш 197

Lutfillo Umarov.

Uzluksiz ta'lim makonini modellashtirish hamda loyihalashning fundamental tamoyillari va asosiy yondashuvlari 199

Шанулат Атабаев, Ирина Пак

Преимущества обучения STEAM 203

Ma'murjon Ahadov.

Zamonaviy kimyo darsliklarini yaratish metodikasini takomillashtirish 205

Xurshidaxon Raximova.

Bo'lajak surdopedagoglarni koxlear implantli bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilishga o'rgatish 209

Burxon Sirojov.

Bo'lajak texnologlarning kasbiy kompetensiyasini kompyuter modellashtirish asosida shakllantirish tizimi 212

Madinaxon Maxmudova, Hushnoza Sodiqova.

Nutqiy muloqotning ruhiy rivojlanish va bolalarning ijtimoiy moslashuvdagi o'rni 216

Farhodjon Umarov.

Bolalar yo'l-transport jarohatlanishining oldini olishni tashkil qilishda pedagogik texnologiyalar 218

Madina Fayzullayeva.

Ta'lim jarayonini raqamli texnologiyalar asosida tashkil qilish va rivojlantirishning didaktik modeli 222

Sodiq Yuldashev.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'quv-bilish faoliyatini modellashtirish metodikasini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari 226

Setora G'aybullayeva.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik hamkorlikni yuritish mexanizmlari 229

Sunnat Izzatulaev.

Improvement of students' competences in sports competition and refereeing in the credit module system 232

Feruza Nurutdinova.

Tibbiyot oliygohi talabalarida biokimyo fanidan laboratoriya mashg'ulotlarini virtual texnologiyalardan foydalanib o'qitish 235

Sultonmurod Donayev.

Jamiyat evolyutsiyasi jarayonida ta'limni boshqarishning tarixiy-pedagogik konteksti 239

Mehriniso Erkinova.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyati samaradorligini oshirishda ilg'or xorijiy tajribalar diversifikatsiyasi 243

Xurshidjon Maxmudov, Faxriddin To'ychiboyev.

Aqliy muammolari bo'lgan bolalarni maqsadli maktabga tayyorlash mazmuni va ahamiyati 246

Iroda Hojiyeva

Ijtimoiy media orqali darslarni loyihalash 249

Faxriddin Oblanazarov.

Futbol o'yinidagi zamonaviy taktik tizimlar 252

Sevara Mingyasharova.

Oliy ta'lim muhitida bo'lajak muhandislar uchun axborot texnologiyalarining o'rni va ahamiyati 255

Mizrof Tuyunov.

Musiq darslari orqali o'quvchilarda baynalmilal tarbiyani shakllantirish 258

Zulfiya Urazova.

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini ta'lim sifatini baholash kompetensiyalarini takomillashtirishning pedagogik mexanizmlari 262

Naim Hamroqulov.

Mustaqillik yillarida o'zbek maqom san'ati taraqqiyoti jarayonlari 265

Madinaxon Maxmudova, Orzigul Mo'minova

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarning psixologik-pedagogik tavsifi (sensor alaliya misolida) 268

Raximjon Begmatov.

Possibilities of applying educational tools to the educational process of "Tarbiya" in general secondary schools 271

Yarkinay Nurumbekova.

Bo'lajak mutaxassislarda Kouching kompetensiyasini shakllantirish 274

Shuxrat Shukurov.

Sun'iy intellekt — jamiyat va kelajak 278

To'lg'anoy Ashurova.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni mashg'ulotlar jarayonida predmetlar bilan tanishtirishning ahamiyati 281

Музраф Раббимов.

Бошлангич синф ўқувчиларида масала ечиш орқали иқтисо-
дий тарбияни шакллантириш 284

Mohichehra Alimardonova.

Maktab yoshidagi bolalarni ta'limiy o'yinlar orqali kognitiv faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari 287

Xurshidjon Maxmudov, Mohizoda Avazxonova.

Aqliy muammolari mavjud bolalarning ijtimoiylashuvda sotsial-psixologik adaptatsiyaning ahamiyati 290

Shaxnoza Saydaxmetova.

Malakaviy pedagogik amaliyotni o'tkazish jarayoni 292

TALABALAR JISMONIY TARBIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK STRATEGIYALARI

Ilxom Choriyev,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Jismoniy madaniyat nazariyasi”
kafedrası dotsenti v.b., p.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya

Mazkur maqolada talabalar jismoniy tarbiyasini takomillashtirishning pedagogik strategiyalariga oid masalalar tahlil etilgan. shuningdek, talabalarning jismoniy tarbiyasini takomillashtirishning ikkita strategiyasi — jismoniy tarbiya o'qituvchisining yuqori shaxsiy faolligiga asoslangan “an'anaviy” va o'qituvchi o'rtasidagi subyekt-obyekt munosabatlaridan o'tishga asoslangan “zamonaviy” strategiyalar ta'kidlangan, talabaning subyekt-subyekt munosabatlariga hamda birinchi o'ringa chiqish — bu talabalarning mustaqil jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish darslarini rejalashtirish hamda o'tkazish uchun zarur bo'lgan qadriyat va motivlar, bilim va ko'nikmalar masalalari belgilangan.

Kalit so'zlar: strategiya, texnologiyalar, jismoniy tarbiyani takomillashtirish metodikasi, an'anaviy, zamonaviy, talabalar, jismoniy madaniyat, pedagogik strategiya, jismoniy tarbiya o'qituvchisi.

Аннотация

В данной статье анализируются вопросы, касающиеся педагогических стратегий совершенствования физического воспитания студентов. А также, выделены две стратегии совершенствования физического воспитания студентов — “традиционная”, основанная на высокой личной активности преподавателя физического воспитания, и “современная”, в основе которой лежит переход от субъект-объектных отношений между преподавателем и студентом к отношениям субъект-субъектным, и выведение на первый план вопросов ценностей и мотивов, знаний и умений, необходимых студентам для планирования и проведения самостоятельных физкультурно-оздоровительных занятий.

Ключевые слова: стратегия, технологии, методика совершенствования физического воспитания, традиционная, современная, студенты, физическая культура, педагогическая стратегия, учитель физической культуры.

Annotation

This article analyzes issues related to pedagogical strategies for improving physical education of students. And also, two strategies for improving physical education of students were determined in the paper — “traditional”, based on the high personal activity of physical education teachers, and “modern”, which is based on the transition from the subject-object relationship between a teacher and a student to the subject-subject one, and putting in the forefront the issues of values and motives, knowledge and skills students need to plan and conduct independent health and fitness classes.

Keywords: strategy, technologies, methods of improving physical education, traditional, modern, students, physical culture, pedagogical strategy, physical education teacher.

Respublikada oxirgi yillarda jismoniy tarbiya va sportni ommalashtirish, aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, imkoniyatlari cheklangan shaxslarning jismoniy reabilitatsiyasi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish hamda mamlakatning xalqaro sport maydonlarida munosib ishtirok etishini ta'minlash borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, jismoniy tarbiya va sport sohasida aholi sog'lig'ini mustahkamlashga ko'maklashadigan aniq dasturlarni amaliyotga joriy etish, yoshlarni sportga keng jalb qilish va ular orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish, sport turlari bo'yicha yuqori natijalarni ta'minlaydigan mahoratli sportchilar bilan milliy terma jamoalarni shakllantirish va trenerlar uchun qo'shimcha shart-sharoitlar yaratish zarurati mavjud.

Mamlakatda yuksak madaniyatga ega bo'lgan har tomonlama etuk hamda jismonan sog'lom insonni shakllantirish maqsadida, aholining jismoniy tarbiya va sport sohasida malaka va bilimlarini o'rttirishga qaratilgan ustuvor yo'nalishlarni belgilash, iqtidorli sportchilarni

tanlab olish (seleksiya) jarayoniga innovatsion shakllar va usullarni joriy etish alohida dolzarblik kasb etmoqda [1].

Biz oliy ta'lim muassasalarining “Jismoniy tarbiya” o'quv fanini modernizatsiya qilish bo'yicha o'rganishimizni “Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi” nomli ilmiy-nazariy jurnalida chop etilgan maqolalarni tahlil qilishdan boshladik.

Bu shuni anglatadiki, jismoniy madaniyatning dolzarb muammolari tadqiqotchisi o'zini qiziqtirgan muammo bo'yicha adabiy izlanish chegaralarini toraytirish imkoniyatiga ega, xususan “Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi”ga murojaat qiladi. Zero, ushbu nufuzli nashrda e'lon qilingan materiallarni o'rganib chiqib, olim jismoniy tarbiya va sport sohasida olib borilgan va olib borilayotgan eng muhim ilmiy-tadqiqot ishlarining butun sohasi haqida etarlicha to'liq tushunchaga ega bo'ladi.

Maqolaning maqsadi- taniqli nashrlarni o'rganish va oliy ta'lim muassasasining “Jismoniy tarbiya” fanini modernizatsiya qilishning asosiy strategiyalarini aniqlashdir.

Biz 1990-yillarning boshlarida talabalarning jismoniy

tarbiyasini yaxshilashning ikkita strategiyasi allaqachon takomillashganligini aniqladik. Birinchisi shartli ravishda "an'anaviy" deb nomlangan, u tarixan birinchi bo'lib paydo bo'lgan va metodologiyani boshqarish bilan bog'liq jismoniy tarbiya o'qituvchilarining yuqori shaxsiy faolligi tufayli bu erda mavjud bo'lgan muammolarni hal qilishga urinishlar bilan bog'liq [273, 463].

Maqola muallifining qayd etishicha, Chirchiq davlat pedagogika universitetida (ChDPU) olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanish ko'pchilik talabalar uchun dolzarb ehtiyojga aylanmagan, salomatlik va jismoniy tayyorgarlik yoshlarning muhim qismining etakchi qadriyatlaridan biri emas. Shu bilan birga, mashg'ulotlardan ozod qilingan yoki maxsus tibbiy guruhga qabul qilingan talabalar soni ortib bormoqda.

Bu erda talabalarining sog'lig'i va jismoniy tarbiyasini shakllantirish va saqlash uchun tashkiliy-pedagogik sharoitlarning tarkibiy qismlari quyidagilardir:

- jismoniy o'zini o'zi tarbiyalash motivlarini shakllantirish;

- valeologik bilim, ko'nikma va sog'lom turmush tarzi malakalarini o'zlashtirish;

- jismoniy holatni saqlash va rivojlantirish;

- jismoniy tayyorgarlikni takomillashtirish va o'z-o'zini rivojlantirish bo'yicha o'quv mashg'ulotlarining mazmuni, sog'lom turmush tarzining shaxsan muhim qadriyatlarini shakllantirish bo'yicha targ'ibot va tarbiyaviy ishlarning mazmuni;

- shaxsning jismoniy madaniyatini o'z-o'zini rivojlantirishni rag'batlantirish bo'yicha o'qituvchining faoliyati;

- talabalarining jismoniy madaniyat bo'yicha o'z-o'zini rivojlantirish faoliyati;

- pedagogik vositalar (o'quv-trenirovka mashqlari, ijodiy vazifalar, sog'liqni saqlash va jismoniy holatni rivojlantirishning texnik vositalari);

- o'quv-uslubiy ta'minot sifati, shu jumladan individual dasturlar, o'quv qo'llanmalar, uslubiy tavsiyalar.

Talabalarining jismoniy o'zini o'zi tarbiyalash texnologiyasi doirasida yangilash uchun pedagogik vositalarni tanlash bo'yicha keng maydon taqdim etiladi:

- "faoliyatni boshlash" darajasida — pedagogik muloqot, pedagogik baho, pedagogik talablar, pedagogik ma'lumotli nutq va ko'rgazmali ta'sir, pedagogik hal etish va ziddiyat yaratish;

- "hayot yo'llari bilan jihozlash" darajasida — kashf qilish, ishtirok etish, tasvirni kiritish, faoliyatni rag'batlantirish, og'ishlarni tuzatish, faoliyatga jalb qilish, faoliyatga qo'shish, faoliyatga ko'nikish, bilim bilan tanishtirish, munosabatlarni ko'rsatish, faoliyatga jalb qilish, ruhiy stressni bartaraf etish, pozitsiyalarni belgilash, tanlov oldidan belgilash;

- "erkin tanlovni rag'batlantirish" darajasida — ijobiy mustahkamlash, pedagogik baholash, pedagogik talab (me'yorning so'zsizligi), pedagogik ishonch (tezis —

dalil), pedagogik konflikt — murosaga kelish.

Zamonaviy g'oyalarga ko'ra, ta'lim jarayoni, bir tomondan, uning ijtimoiy ahamiyatga ega mazmuni bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'quvchining o'quv jarayonining subyekti vao'z madaniyatining tashuvchisi sifatidagi tajribasi bilan belgilanadi. So'nggi yillarda jismoniy madaniyat nafaqat ijtimoiy hodisa, balki shaxsning barqaror holati sifatida ham ko'proq gapirilmoqda. Shuning uchun OTMda ta'lim talabani o'z jismoniy madaniyatining subyekti sifatida shakllanishiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Jismoniy madaniyat umumiy madaniyatning jabhalaridan biri bo'lib, ko'p jihatdan shaxsning o'qishdagi, ishdagi, kundalik hayotdagi, muloqotdagi xatti-harakatlarini belgilaydi, ijtimoiy-iqtisodiy, ta'lim va sog'lomlashtirish vazifalarini hal qilishga yordam beradi.

Tadqiqotni tashkil qilishda uning muallifi talabalarining jismoniy madaniyatini shakllantirishning asosi jismoniy va funktsional tayyorgarlik dinamikasi va ko'rsatkichlari, somatik salomatlik potentsiali darajasi, qadriyatlarga munosabat tahlili ekanligi, jismoniy madaniyat nazariy va uslubiy-amaliy bilim, ko'nikmahamda malakalar tizimini egallash darajasidan kelib chiqadi. Oliy ta'lim muassasasi talabalarining jismoniy madaniyatini shakllantirish "Jismoniy madaniyat" fani bo'yicha o'quv jarayonini sifat jihatidan takomillashtirish va yangi pedagogik texnologiyalarni keng qo'llash asosida eng samarali amalga oshirilmoqda. Amalga oshirilayotgan yo'nalishlar mutanosibligi O'zbekiston davlat ta'lim standartiga muvofiq jismoniy tarbiya sohasidagi muammolarni maqsadli hal etish imkonini beradi [5, 264].

Talabalar jismoniy madaniyatining rivojlanish darajasini baholash vao'quv jarayoni samaradorligini oshirish yo'llarini izlashda muallif quyidagilarni tahlil qilishni muhim deb hisobladi:

- 1) talabalarining jismoniy madaniyat darajasini belgilovchi ko'rsatkichlar;

- 2) talabalarining jismoniy madaniyatini shakllantirish uchun o'quv jarayonini tashkil etish xususiyatlarini tavsiflovchi ko'rsatkichlar;

- 3) yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali jismoniy tarbiya bo'yicha o'quv jarayonini tashkil etishda mumkin bo'lgan o'zgarishlar.

Talabalarining jismoniy madaniyat darajasi quyidagicha baholandi [4, 414]:

- 1) ularning jismoniy va funktsional tayyorgarligi ko'rsatkichlari bo'yicha;

- 2) salomatlik salohiyati darajasining dinamikasi;

- 3) talabalarining jismoniy madaniyat qadriyatlariga munosabatini tahlil qilish;
- 4) jismoniy madaniyat sohasidagi bilim darajasi.

Tahlil, xususan, talabalarining jismoniy madaniyatini shakllantirishning quyidagi usullarini taklif qilish imkonini berdi:

1. Jismoniy madaniyat dasturining nazariy va uslubiy-amaliy bo'limlarini to'liq o'tkazish, yangi ax-

borot texnologiyalari, talabalar bilan aloqa va o'zaro munosabatlarning faol usullari hamda vositalaridan foydalanish (nazariy bo'lim uchun: ma'ruza-vizualizatsiya, muammoli taqdimot bilan ma'ruza, ma'lumotlarning asosiligi va boshqalar; amaliy bo'lim uchun: muayyan vaziyatlarni tahlil qilish, o'yin va raqobat usullari, modellash, munozaralar va boshqalar).

2. Dasturlashtirilgan materiallar va kompyuter dasturlaridan foydalangan holda "Jismoniy madaniyat" fani bo'yicha talabalarni yakuniy attestatsiyadan o'tkazish, qiyosiy jadvallarni tuzish va hk.

3. "Talabaning sog'lom turmush tarzi asoslari" mavzusidagi dasturning nazariy va nazorat bo'limlarini kengaytirish. Salomatlikni ta'minlashda jismoniy madaniyat". Avtopatogenez — o'z-o'zini yo'q qilish xatti-harakatlarining (giyohvandlik, alkogolizm, chekish va boshqalar) oldini olish uchun jismoniy tarbiya ahamiyatiga alohida e'tibor qaratildi.

4. Talabalar tomonidan uy sharoitida mustaqil o'z-o'zini shug'ullantirish uchun audio dasturlar to'plami orqali "Aqliy trening" yangi uslubiy va amaliy darsni o'zlashtirish.

5. Talabalarning shaxsiy jismoniy faolligini tashkil qilishda va mashg'ulotlarning shakllari va intensivligini tanlashda, zarur nazariy hamda uslubiy-amaliy materiallar bilan ta'minlashda, kognitiv muammolarni birgalikda hal qilishda individual maslahatlar o'tkazish.

Ikkala strategiyani ham o'rganib chiqib, biz

"an'anaviy" strategiya doirasida OTMning "Jismoniy tarbiya" fanini chinakam modernizatsiya qilish istiqbollarini yaratish kerak degan xulosaga keldik. Zero, uni modernizatsiya qilish muammosini hal qilishga qaratilgan barcha urinishlar bu erda engib bo'lmaydigan to'siqlarga, ya'ni "Jismoniy tarbiya" ning ta'lim komponentini mustahkamlash muammosini oliy ta'limni eski va noadekvat yo'llar bilan insonparvarlashtirishning obyektiv ehtiyoji sifatida hal qilish urinishlariga olib keladi. Ammo A.Eynshteyn ham shunday degan: "Agar siz uni yaratganlar kabi harakat qilsangiz, muammoni hech qachon hal qila olmaysiz".

Shunday qilib, agar "Jismoniy tarbiya" yo'nalishini chinakam modernizatsiya qilish vazifasi haqiqatan ham kun tartibida bo'lsa, uni faqat ikkinchi, "zamonaviy" strategiya doirasida hal qilish mumkin, bu jismoniy madaniyat bilan shug'ullanadigan va kerak bo'lganda sog'liqni saqlash faoliyati bilan shug'ullanadigan shaxsni shakllantirishga imkon beradi.

Shu bilan birga, "an'anaviy" strategiyaga rioya qilgan holda, Oliy ta'lim muassasasi jismoniy tarbiyasini modernizatsiya qilish bo'yicha ba'zi yangi yondashuvlarni ishlab chiqish niyatini bildirgan mualliflarning da'volari asossiz deb hisoblash kerak. Uning doirasida haqiqiy modernizatsiyani ta'minlash mumkin emas, faqat Oliygo'his jismoniy tarbiyasining eskirgan amaliyotini takomillashtirish mumkin, bu faqat shug'ullanuvchilarning jismoniy holatini amalga oshirish vazifalarini hal qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish va ommalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5924-son farmoni, 2020-yil 24-yanvar.
2. Белкина Н.В. Здоровье формирующая технология физического воспитания студентов вуза / Н.В. Белкина // Теория и практика физ. культуры. – 2006. № 2. – 7-11с.
3. Nasriddinov F.N., Shaternikov E.K. Inson omilini shakllantirishda jismoniy tarbiya va sport.– T.: "O'qituvchi", 2003. – 102 b.
4. Zulxaydarov J.A. Pedagogik ta'lim klasteri sharoitida bo'lajak mutaxassislarni kasbga tayyorlashning individual yondashuvi. "Ta'lim, fan va innovatsiya". Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal. 2023. 2-son. –413-418-b.
5. Zulxaydarov J.A. Bo'lajak ish faoliyatini samarali tashkil etishda kasbiy kompetensiyani egallash ahamiyati. "Ta'lim, fan va innovatsiya". Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal. 2023. 5-son. – 262-265-b.

